

Långt bort men nära

Kartläggning av primärvården i landsbygden

Sammanfattning av rapport 2021:11

Agenda

Bakgrund, uppdrag genomförande

Resultat och slutsatser

Rekommendationer

Projektet ska kartlägga primärvården i Sveriges landsbygder och föreslå insatser för hur vården kan utvecklas

Bakgrund

- Målet för hälso- och sjukvården är en god vård på lika villkor oavsett var i landet man bor.
- Tidigare utredningar har identifierat ett behov av fördjupad kunskap om landsbygdens specifika förutsättningar.

Syfte

- Bidra med kunskap om primärvården i landsbygden och förutsättningar för hur tillgänglighet och kvalitet kan förbättras.
- Föreslå samhällsekonomiskt effektiva lösningar för att främja en god hälsa och vård på lika villkor för hela befolkningen.

Frågeställningar

- Hur ser tillgänglighet och kvalitet ut i primärvården i Sveriges landsbygder?
- Hur ser förutsättningarna för primärvården i landsbygden ut?
- Hur kan primärvården i landsbygden utvecklas för att främja en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen?

Genomförande

- Intervjuer, dialog och samråd
- Analys av data
- Litteraturstudier

Landsbygdskommuner finns i hela Sverige

Vi använder Tillväxtanalys indelning i kommuntyper

- Befolkningstäthet
- Befolkningens storlek
- Avståndet till större städer

Landsbygdskommuner

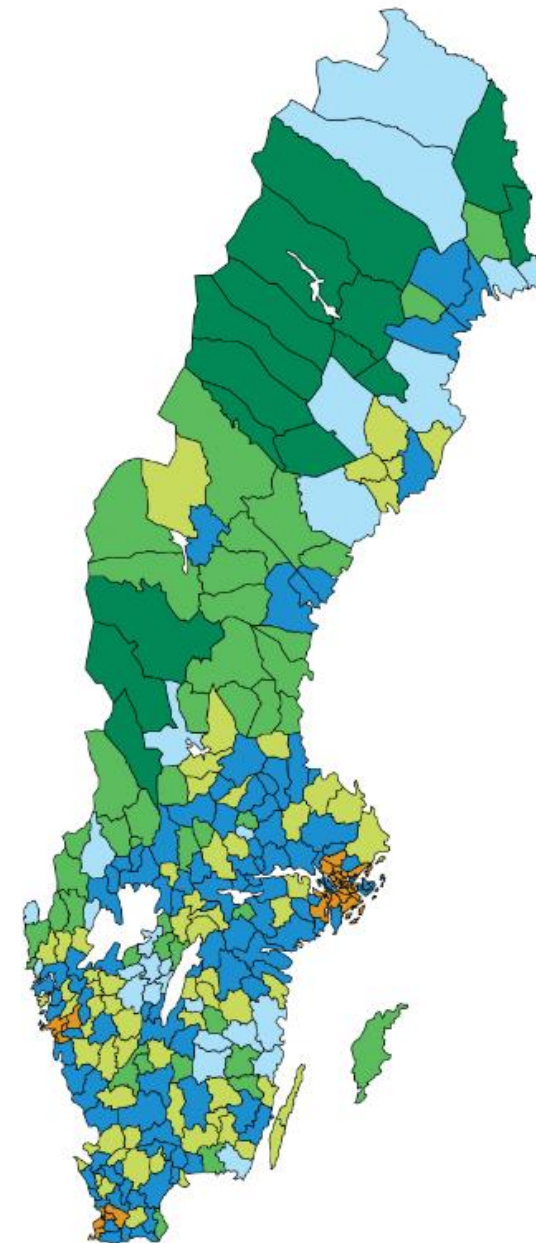
- Landsbygdskommuner mycket avlägset belägna (15)
- Landsbygdskommuner avlägset belägna (45)
- Landsbygdskommuner nära en större stad (70)

Täta kommuner

- Täta kommuner avlägset belägna (28)
- Täta kommuner nära en större stad (103)

Storstadskommuner

- Storstadskommuner (29)

Agenda

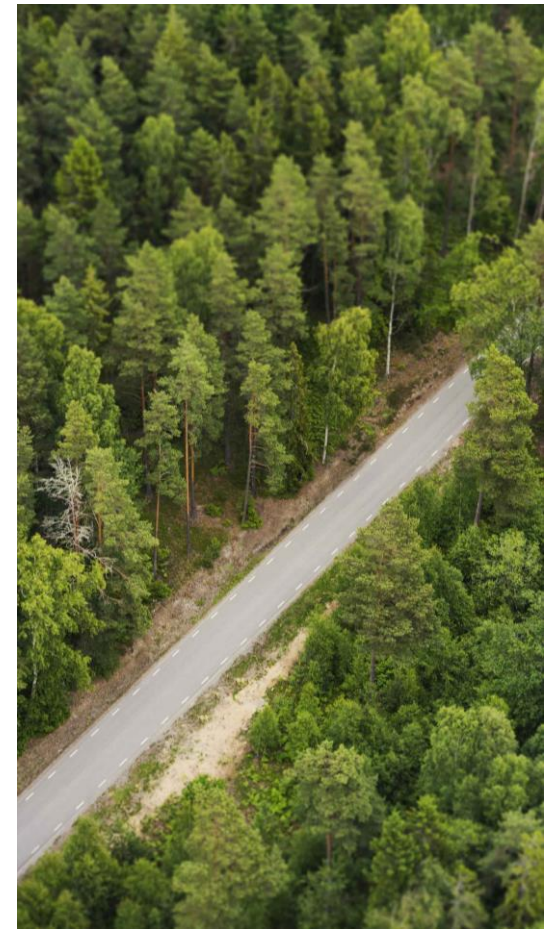
Bakgrund, uppdrag genomförande

Resultat och slutsatser

Rekommendationer

Hur ser tillgänglighet och kvalitet ut i primärvården i Sveriges landsbygder?

- Skillnader i viss tillgänglighet och kvalitet.
- Förväntningar på vården beror på annat än bostadsort.

Små skillnader när det gäller tillgänglighet

- De flesta har tillgång till den vård de behöver, oavsett kommuntyp.
- Upplevelse av vård i rimlig tid i större utsträckning jämfört med storstadskommuner.
 - Inga stora skillnader i faktiska väntetider.
- Sämre geografisk tillgänglighet i landsbygden.
 - Upplevs inte vara ett stort problem och inte skäl att avstå vård.
 - Långa avstånd till den specialiserade vården kan ha negativa effekter.
 - Goda exempel fokuserar ofta på geografisk tillgänglighet.
- Möjlighet att enkelt komma i kontakt med vården är viktigt.

Jag anser att i glesbygd måste vi förstå att avstånd kan bli upp till 1 timmes körväg. Det skulle underlätta mycket om vi fick tillgång till digitala besök när det är lämpligt så att körandet blev endast vid de besök som kräver fysisk kontakt.

Man får inte vara för sjuk förstås. Jag måste åka 18 km. Det går bara buss morgon och kväll och det är 1 km till hållplatsen.

Ringde 1177 som lovade att skicka färdtjänst. Vi var 2 km från närmaste vårdcentral men jag kunde inte bära honom nerför trapporna, utan hiss. Tog många timmar att komma fram till vårdcentralen.

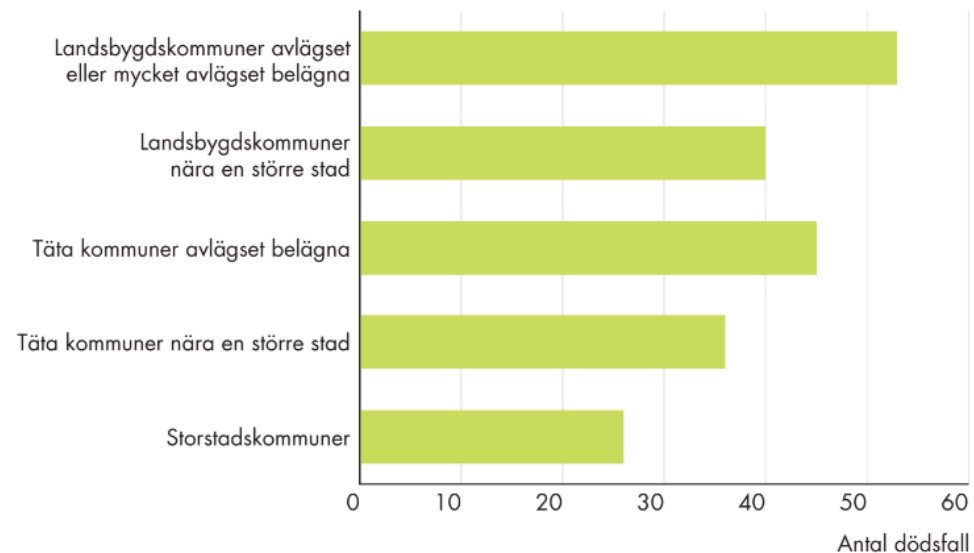
Här har vi ganska lätt att få komma till läkare – ringer upp och så får man komma på eftermiddagen. Men det kan vara 15 mil till sjukhuset – det är långa avstånd.

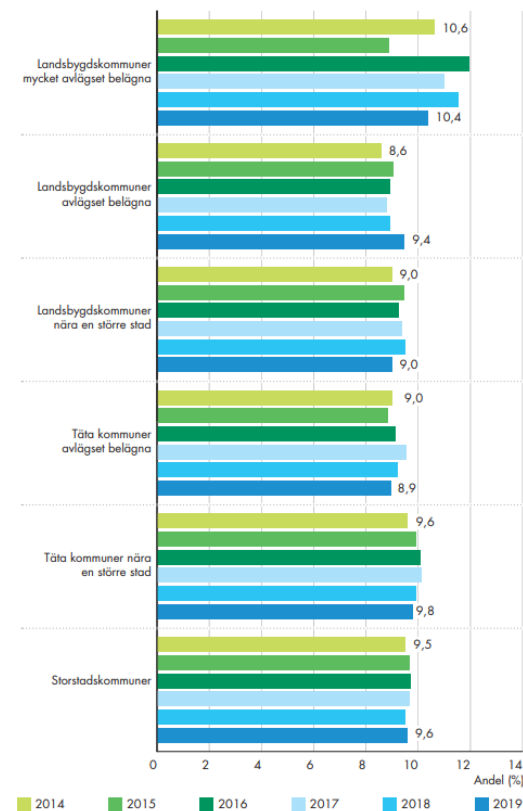
Sämre resultat för medicinska utfallsmått

Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, andel äldre med läkemedel som bör undvikas, oplanerad återinskrivning på sjukhus

Sjukvårdsrelaterad åtgärdbar dödlighet, genomsnitt 2014-2019

Oplanerad återinskrivning på sjukhus, 2014-2019

Problemen beror troligen inte uteslutande på brister i primärvården utan på faktorer i hela hälso- och sjukvårdssystemet.

På vårdcentralen har jag alltid träffat olika läkare men det spelar ingen roll! Men på sjukhuset har jag samma läkare och det har varit jätteskönt för där är det mer allvarligt.

Skulle önska att någon 'hade samordningen'. I samband med en större operation av höft-/knäled skulle jag önskat det när jag kom hem och var helt slut och behövde någon att fråga om mediciner.

Det är lättare att nå fram i en mindre kommun och att få en nära vård just på grund av att man känner varandra och man gör allt i sin makt för att vården ska ge till patienten. I en större stad kan det bli mer anonymt.

Förväntningar på vården beror på annat än bostadsort.

- Personer i landsbygd har inte andra förväntningar på vården jämfört med personer i andra kommuntyper.
- Förväntningarna varierar mellan personer och i olika situationer.
- Det finns en skillnad mellan personers förväntningar och hur väl de uppfylls på vårdcentralen.

De viktigaste kvalitetsaspekterna av vården, oavsett var i landet man bor:

- Hög medicinsk kvalitet.
- God kontinuitet och delaktighet.
- Enkla kontaktvägar.
- Att vården är tillgänglig när man behöver det.

Hur ser förutsättningarna för primärvården i landsbygden ut?

- Ökad tillgänglighet och kvalitet måste utgå från lokala förutsättningar.
- Goda exempel ger lösningar på centrala utmaningar.
- Bättre förutsättningar för kompetensförsörjning kräver kontinuerliga insatser.
- Digitalisering kan öka tillgängligheten och kontinuiteten.
- Privata vårdgivare upplever det svårt att etablera sig.

Vi har jämfört goda exempel i Sverige och internationellt

- Insatserna syftar ofta till att:
 - Minska effekterna av långa avstånd till vården.
 - Minska påverkan av bristande kompetensförsörjning.
- Vanliga insatser:
 - Utökad samverkan.
 - Digitala lösningar.
 - Uppgiftsväxling.
- Insatsernas utformning påverkas av och anpassas till lokala förutsättningar.
- Det saknas ofta en komplett och långsiktig uppföljning av insatsernas effekter.
 - Svårigheter om att uttala sig om insatsernas kostnadseffektivitet.

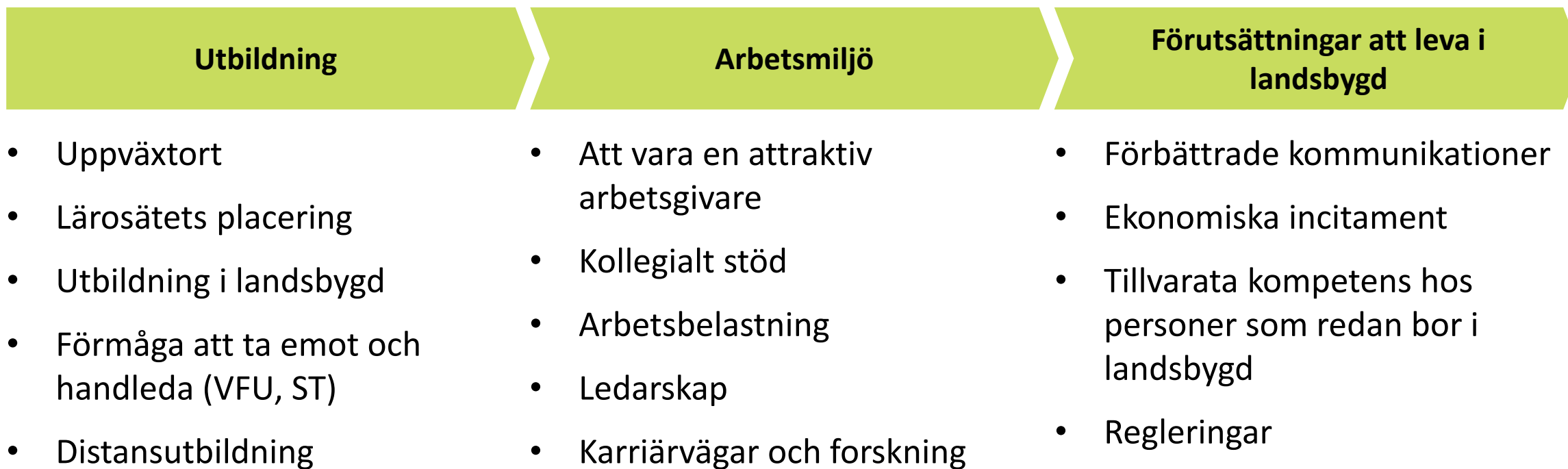

Vad har de initiativ som lyfts som goda exempel i intervjuer och litteratur gemensamt?

Jämförelse mellan goda exempel i och utanför Sverige

Kompetensförsörjningen framstår som den viktigaste utmaningen för primärvården i landsbygd

Det är angeläget att kontinuerligt genomföra insatser både för att attrahera, rekrytera och behålla personal. Det finns ett behov av att utvärdera de insatser som görs för att få bättre kunskap om insatsernas effekter.

Digitalisering kan medföra ökad tillgänglighet och kontinuitet

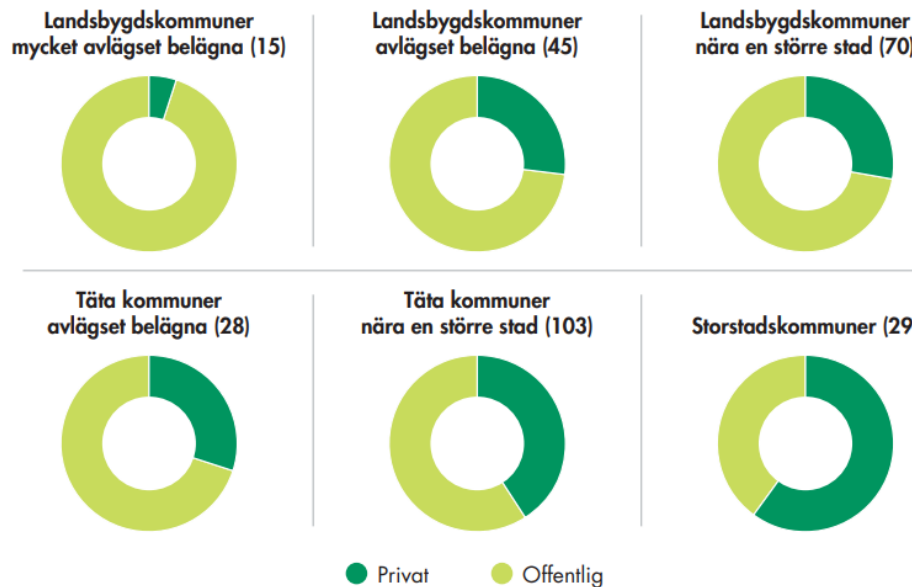
- Viktiga förutsättningar för en ökad digitalisering är gemensamma över landet. Exempelvis:
 - Ett tydligt syfte och mål.
 - En digital infrastruktur med möjlighet till informationsöverföring.
 - Tillgång till adekvat kompetens.
- I vissa fall har landsbygdskommuner sämre förutsättningar för digitalisering.
 - Fiberuppkoppling och mobiltäckning saknas.
 - Förutsättningarna att rekrytera adekvat kompetens.

Personer bosatta i landsbygdskommuner har lägre förväntningar och förtroende för digitala vårdgivare, och förutsättningarna för att använda digitala lösningar varierar.

Privata vårdgivare upplever svårigheter för etablering

- Vårdvalsystem har sämre förutsättningar.
 - Det saknas ofta ett tillräckligt patientunderlag för att kvalitetskonkurrens ska fungera.
 - Vårdvalet riskerar även att medföra en resursförflyttning från landsbygden vilket kan skapa ojämlikheter i vården.
- Färre privata vårdgivare har etablerat sig.
 - Svårigheter att rekrytera personal och avtalets utformning är viktiga faktorer.
 - Flera regioner använder olika former av högre ersättning i landsbygden.
 - Regionerna skulle kunna använda olika avtalsmässiga lösningar i större utsträckning än i dag.
- Valfriheten är lägre, färre har gjort aktiva val.
 - Personer i landsbygd värderar valfrihet något lägre.

Andel privata vårdcentraler

Mångfald av vårdgivare kan påverka förutsättningarna för kompetensförsörjning.

Hur kan primärvården i landsbygden utvecklas för att främja en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen?

- Det finns flera orsaker till skillnader i tillgänglighet och kvalitet.
- Primärvården behöver utvecklas i alla delar av landet.

Omställning till en nära vård - möjlighet och utmaning

- Förhållandevis goda förutsättningar att lyckas med omställningen i landsbygden.
 - Primärvården har en större roll – bättre förutsättningar att vara navet.
 - Samverkan mellan vårdgivare prioriterat redan idag.
- Primärvården i landsbygd omhändertar patienter med mer komplexa vårdbehov.
 - I linje med ett ökat ansvar för primärvården.
 - Vissa skillnader i kvalitetsutfall idag – kan vara en konsekvens av avsaknad av specialistvård.
- Omställningen medför ett ökat behov av personal och ekonomiska resurser.
 - Avsaknad av personal och brister i kontinuitet redan idag.
 - Behov av omfördelning av ekonomiska resurser från den specialiserade vården.

Tidigare utredningar har lämnat förslag med fokus på landsbygden

- Många av de insatser som vi identifierat som viktiga tillämpas redan
 - Arbete med dimensionering av AT/BT
 - Utbildning i landsbygd
 - Arbete med att förbättra arbetsmiljön
 - Samverkan
 - Införa digitala lösningar

- Velfärdskommissionen föreslår få i uppdrag att se över kompetensförsörjning, finansiering och närvaro av välfärd i glesbygd.
Digifysiskt vårdval, SOU 2019:42
- Ett antal förslag för att förbättra generella förutsättningarna för kompetensförsörjning i landsbygd oavsett sektor.
Tillväxtverket, 2019
- Specifika upphandlingsstrategier för att säkerställa en god tillgänglighet till primärvård i landsbygd
Digifysiskt vårdval, SOU 2019:42; God och nära vård, SOU 2020:19
- Nedskrivning av studieskulder för personer som bosätter sig i landsbygd.
Landsbygdskommittén, SOU 2017:1; Kommunutredningen, SOU 2020:8
- Regeringen behöver fortsätta arbetet med en jämlik tillgång till infrastruktur som bredbandsuppkoppling och mobiltäckning i landet
Innovation efter funktion, Vård- och omsorgsanalys 2020

Agenda

Bakgrund, uppdrag och genomförande

Resultat och slutsatser

Rekommendationer

Utifrån resultaten identifierar vi tre centrala utvecklingsområden där vi ser behov av insatser

Regeringen, regionerna och kommunerna bör säkerställa kontinuerliga insatser för att förbättra förutsättningarna för kompetensförsörjningen i landsbygden.

Regeringen, regionerna och kommunerna bör säkerställa att en bredd av digitala verktyg ska kunna användas och utvecklas.

Regeringen, regionerna och kommunerna bör noga följa hur omställningen till en god och nära vård påverkar kvaliteten på vården i landsbygden.

Regeringen, regioner och kommuner bör säkerställa kontinuerliga insatser för att förbättra förutsättningarna för kompetensförsörjningen i landsbygden

- Behov av insatser relaterade till utbildning av vårdpersonal, förbättrad arbetsmiljö och för att skapa goda förutsättningar att leva i landsbygd.
- Val av insats måste ske utifrån kontexten, och det finns ett behov av en kombination av insatser för att attrahera, rekrytera och behålla personal.
- Arbetet måste vara kontinuerligt och systematiskt och bedrivs inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.
- De insatser som genomförs måste utvärderas.

Regeringen, regionerna och kommunerna bör säkerställa att en bredd av digitala verktyg ska kunna användas och utvecklas.

- Digitala vårdtjänster är en viktig del i att erbjuda en god vård oavsett var i landet man bor.
- Behov av generella insatser för att stimulera till en utveckling med ökad användning av digitala verktyg.
- Exempelvis se till att digitala vårdtjänster kan användas utifrån individens förutsättningar, att information kan delas på ett säkert sätt och ett fortsatt arbete mot en jämlik tillgång på infrastruktur.

Regeringen, regionerna och kommunerna bör noga följa hur omställningen till en god och nära vård påverkar kvaliteten på vården i landsbygden.

- Uppföljningen behöver fokusera på hälso- och sjukvårdssystemet som helhet.
- Utgångspunkt kan vara en liknande modell som den vi presenterar i *Med örat mot marken*.
- En del i arbetet är också att säkerställa en god tillgång på data som möjliggör uppföljningen.
- Behov av att följa kvaliteten för att säkerställa att omställningen inte bidrar till ytterligare ökade skillnader på kort sikt, och att skillnaderna minskar på lång sikt.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys

www.vardanalys.se

registrator@vardanalys.se

[@vardanalys](https://twitter.com/vardanalys)

Siri Lindqvist Ståhle

Agnes Lindvall

Linn Wallén